

Eser Türü (Type of Paper) : Makale /Article

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.v2i1.5000183611>

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURTLARI SİYASETİ (1942-1947)
CHP HIGHER EDUCATION, SCHOLARSHIPS AND DEMAND ABROAD ARE POLITICS (1942-1947)

Suat ZEYREK***Metin İLHAN****

szeyrek92@hotmail.com

metinilhan@gmail.com

*Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Avrasya Araştırmaları Enstitüsü

**Dr. Araştırmacı

Paper History: Received on 30 March 2016, Accepted on 05 April 2016, Published on 17 April 2016

Eser Geçmişi: 30 Mart 2016'da başvuru alındı, 05 Nisan 2016'da kabul edildi, 17 Nisan 2016'da yayınlandı.

ÖZET

Türkiye'de yükseköğretim cumhuriyetin ilk yıllarında çok yavaş bir gelişim seyri izlemiştir. 1955 yılına kadar Türkiye'de sadece iki şehirde üç üniversite bulunmaktadır. Birçok defa İsmet İnönü'nün ağzından yeni üniversiteler açılacağı beyan edilmekle birlikte değişik sebeplerden dolayı mümkün olmamıştır. Türkiye'nin ekonomik durumu, yetişmiş eleman sıkıntıları ve II. Dünya Savaşı'nın ağır şartları buna engel olmuştur. Fakat bundan daha önemli mazeretler Türkiye'de yükseköğretimin yaygınlaşmasını engellemiş olmalıdır. Bu makalede yukarıda ifade edilen sorunsalın gerçek nedenleri arşiv kaynakları ışığında ortaya konulacaktır. Dönemin iktidar partisi olan CHP'nin yükseköğretim, burs ve yurtlar konusunda takip ettiği politikalar araştırılmıştır. CHP muhtemelen yükseköğretimden önce ilköğretimi yaygınlaştırmak, eğitimi tabana yaymak ve böylece yükseköğretim talebini oluşturmak istemektedir. Bu sebeple öncelikle yükseköğretim için bütün kurum ve kurallarıyla altyapıyı kurmak gerekmektedir. Büyük şehirlere Anadolu'nun değişik bölgelerinden gelecek gençlerin sıkıntı yaşamadan eğitim almalarını ve bütün öğrencileri kapsayıcı, eşitlikçi bir politika takip edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretim, Üniversite, CHP, Talebe yurtları, Burslar.**ABSTRACT**

Turkey was followed by a very slow development in the course of the republic's first year in higher education. By 1955, there are only two universities in the three cities in Turkey. Although the new university will be declared opened by Ismet Inonu's mouth several times it was not possible for various reasons. Turkey's economic situation, the shortage of trained personel and it has been hampered by severe conditions of World War II. But even more important excuses should have prevented the spread of higher education in Turkey. This article will be presented in the light of the real causes of the problem of archival sources mentioned above. Period ruling party, the CHP's higher education policy followed in scholarships and dormitories were investigated. CHP likely to promote higher education in the first primary education spread to the base and thus wants to create a higher demand. For this reason, it is necessary first of all to build infrastructure for higher education institutions and rules. Coming from big cities in different regions of Anatolia youth to take education to all students experience difficulties and inclusive, egalitarian policies were followed.

Keywords: Higher Education, Universities, CHP request dormitories Scholarships.

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURTLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

Giriş

Atatürk döneminde Türkiye'deki tek üniversite İstanbul'daki Darülfünun'dur.¹ Darülfünun'a 1924 yılında İlahiyat Fakültesi'nin de eklenmesiyle Tıp, Hukuk, Fen, Edebiyat, Dişçilik Fakülteleri ile beş olan fakülte sayısı altıya çıkarılmıştır. Darülfünun 1924 yılında TBMM'de kabul edilen bir kanunla hem bilimsel hem de mali bir özerkliğe kavuşturulmuştur.² İstanbul Darülfünunu Türkiye'de gerçekleşmekte olan sosyal, hukukî, siyasî ve kültürel büyük inkılâpların bir sonucu olarak 1933'te kapatılarak yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Hocaların yarısından fazlasının görevine son verilerek yerlerine yenileri alınmış, özellikle Almanya'dan göç ederek Türkiye'ye gelen hocalar başta bu üniversitede olmak üzere diğer yüksek eğitim kurumlarında istihdam edilmiştir.³ 1933 reformu Türkiye'de çağdaş ve modern üniversitenin gerçek başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Özerklik anlamında bir ölçüde geriye gidilmiş ve yaşanmıştır. Yine bu dönemde fakülte bazında bazı yükseköğretim kurumlarının kuruluş çalışmaları görülmektedir. 1925 yılında Ankara'da Hukuk Fakültesi, 1935 yılında ise Ankara'da Dil Tarih Coğrafya Fakültesi açılmıştır. 1936-1938 yılları arasında ise İstanbul'da bulunan Siyasal Bilgiler, Veterinerlik ve Ziraat gibi fakülteler de Ankara'ya taşınmıştır.⁴

NİSAN 2016

1925 yılında Ankara açılan Hukuk Fakültesi ise doğrudan Milli Eğitim Bakanı'na bağlı bir kurum olarak çalışmaya başlamıştır. 1933 yılında gerçekleşen üniversite reformu ile üniversite özerkliği büyük ölçüde kaldırılmıştır. Üniversite rektörünü seçme hakkı Milli Eğitim Bakanı'na verilmiştir. Üniversite özerkliğe son verilmesinin yanında öğrenci örgütlenmesinin önü de tamamen kapatılmıştır.⁵ Üniversitelerin tekrar özerkliğe kavuşturulması ise 1946 yılında İsmet İnönü döneminde sağlanmıştır.⁶

1. CHP'nin Yükseköğretim Politikası

1942-1947 yılları ayrıca Türkiye'de büyük bir yoksulluğun yaşandığı yıllar olarak bilinmektedir. Bu yıllar ayrıca İstanbul ve Ankara dışında, bütün ülkede üniversitenin olmadığı yıllar-

¹ Ali Ata Yiğit, İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992, s.63.

² Ali Arslan, *Kısr Döngü Türkiye'de Üniversite ve Siyaset*, Truva Yayınları, İstanbul 2004, s.75.

³ Seyfi Kenan, "Üniversite", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C:42, İstanbul 2012, s.345-346.

⁴ Ali Ata Yiğit, *a.g.e.*, s.64.

⁵ Ali Arslan, *a.g.e.*, s.132-134.

⁶ Ali Arslan, *a.g.e.*, s.135-136.

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURTLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

dır. 1940'lı yıllar ayrıca Türkiye'de eğitimde yeni bir dönemin başladığı yıllar olmuştur. 1940 tarihinde, köy öğretmeni ve köy meslek erbabı yetiştirmek için köy enstitüleri kurulmuştur.⁸

1938 yılından başlayarak 1946 yılına kadar Türkiye'de eğitime damgasını vurmuş Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'dir. Dolayısı ile tek parti dönemi iktidarının neredeyse bütün eğitim ve öğretim yapılanmasında Yücel'in imzasının yer aldığını ifade etmek gerekir. Bu dönemde ilköğretim ağırlıklı bir eğitim politikasının uygulandığı görülecektir.

CHP'de İsmet İnönü'nün gerek Başbakanlık, gerekse Cumhurbaşkanlığı dönemleri yükseköğretimden daha çok ilköğretime ağırlık verildiği dönemler olmuştur.⁹ Bu açıdan eğitimde ilk basamak her zaman önde yer almıştır. 1946 yılında Türkiye'de sadece üç üniversite bulunmaktaydı. Bunlar ise; İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi'dir.¹⁰ Bizzat Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından TBMM'nin açılış yılı toplantılarında Türkiye'deki üniversite sayısının artırılacağı vurgulanmasına rağmen bu gerçekleşmemiştir.¹¹ Hatta 1942 yılında İstanbul Şehzadebaşı'nda 1000 yataklı bir talebe yurdunun yapılacağı bizzat parti genel sekreteri tarafından vurgulanmış, bu çalışmayı İnönü'nün desteklediği belirtilmiştir. "*Parti Genel Sekreteri Şehzadebaşı'nda 1000 yataklı yurdun inşasına başlanıyor dedi*" ifadeleri ile verilen gazete haberlerine rağmen bu yapılamamıştır.¹²

1949 yılı başları itibari ile Türkiye'de bulunan üniversite ve yüksekokul ile ilgili bilgiler mutlak surette göz önünde tutulmalıdır. Bu tarihte kurum sayısının **(üniversiteye bağlı fakülte ya da yüksekokul)** 20 olduğu, kız öğrenci sayısının 4.000, erkek öğrenci sayısının 22.400, öğretim elemanı sayısının da 1.336 olduğu unutulmamalıdır.¹³ 1950 tarihinde ise bu sayının kurum olarak 34, öğrenci olarak 25.091 ve öğretim elemanı olarak 1.852 olduğu görülmektedir.¹⁴

CHP'nin 1949 yılında öğrenci yurtları ile ilgili bir düzenleme yapma çabası içerisine girdiği

⁷ Talip Küçükcan-Bekir S. Gür, *Türkiye'de Yükseköğretim, Karşılaştırmalı Bir Analiz*, SETA Yayınları, Ankara 2009, s.130-131.

⁸ Yılmaz Gülcan, *Cumhuriyet Halk Partisi (1923-1946)*, Alfa Yayınları, İstanbul 2001, s.306-307.

⁹ Birgül Bozkurt, Türkiye'de Milli Şef Dönemi CHP Politikalarının Eğitim Sistemine Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme, *Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Yaz2, 2011/1, s.183-204.

¹⁰ Ramazan Kılıç, "Türkiye'de Yükseköğretimin Kapsamı ve Tarihsel Gelişimi", *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Kasım 1999, Sayı:3, s.289-310.

¹¹ Hasan Ali Yücel, İnönü'nün Söylev ve Demeçleri I TBMM ve CHP Kurultaylarında (1919-1946), Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1946, s.386.

¹² *Cumhuriyet*, 21 Mart 1942, s.1.

¹³ Necdet Sakaoğlu, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s.110.

¹⁴ Şevket Gediklioğlu, *Kemalist Eğitim Uygulamaları, Uygulamalar*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1978, s.103.

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURTLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

görülmektedir. Dönemin gazetelerine yansıyan haberlerde bu açıkça görülmektedir. Cumhuriyet Gazetesi, 3 Ocak 1949 tarihinde yapmış olduğu bir haberde konuyu “*Hükümet talebe yurtları meselesini de ele alıyor*” ifadesi ile okuyucularına duyurmuştur. Haberin detayında bütün yurtların tek elde toplanması için alınacak tedbirlere işaret edilmektedir denilmektedir. Haberde ayrıca “*Türkiye Üniversite Sitesini Yapmak Kurumu’nun toplantısında Milli Eğitim Bakanı geniş izahat verdi*” ifadeleri kullanılmıştır.¹⁵

CHP'nin himayesine almak istediği **üniversite öğrencilerini seçmede kullandığı yöntemler** ilginçtir. Devletin lisesinde parasız yatılı öğrenciler olduğu gibi bir de parası CHP tarafından karşılanan “*paralı yatılı*” **öğrenciler bulunmaktadır. Bu sistemin uygulandığı liselerden biri ise dönemin en önemli eğitim kurumlarından** biri olan Kabataş Lisesi'dir. Lise müdürü bu konuda doğrudan CHP Genel Sekreterlik makamı ile yazışmakta ve “*CHP paralı yatılı talebelerini*” bizzat kendisi takip etmektedir.¹⁶ Benzer bir uygulamanın da İstanbul Kandilli Kız Lisesi'nde uygulandığı görülmektedir.¹⁷ CHP'nin himaye öğrenci listesi oluştururken son derece titiz çalıştığı ve yurdun her köşesinden başarılı lise öğrencilerini tespit edip listelediği görülmektedir.¹⁸

CHP tarafından, bizzat parti tüzel kişiliği altında açılan öğrenci yurtlarına 1944 yılında rastlanmaktadır. Partinin iç yazışmalarından bu durum anlaşılmaktadır.¹⁹ Ayrıca her öğrencinin bilgilerinin olduğu “*CHP Talebeleri*” adında bir dosya tutulmaktadır. Bu dosyada talebenin ders başarısı, devamsızlığı, disiplin durumu ve hakkında düşüncelerin yer aldığı bir bölüm bulunmaktadır.²⁰ Bazı belgelerde himaye altına alınan öğrencilere 1 Ekim 1943 tarihinden itibaren aylık bir ücret verildiği gözükmektedir.²¹ Himayeli öğrencilerin dışında da bazı öğrencilere de bir defaya mahsus yardımların yapıldığı ve bunun isim-**ücret bazında kayıt altına alındığı ortaya çıkmıştır.**²²

CHP İstanbul Vilayet İdare Heyeti, üniversitede okuyan himayeli öğrencilerini bizzat takip etmektedir. Bu konuda en ufak öğrenci aleyhine gelişen duruma hemen müdahale ettiği, bir öğ-

¹⁵ Cumhuriyet, 3 Ocak 1949, s.1.

¹⁶ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 25.07.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1181, Dosya Gömlek:144 Sıra:1, s.50. İlgili belgede bu konudaki yazışmaların yapıldığı yıl olarak 1944 tarihi gözükmektedir.

¹⁷ BCA, 25.07.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1181, Dosya Gömlek:144, Sıra:1, s.29.

¹⁸ BCA, 25.07.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1181, Dosya Gömlek:144, Sıra:1, s.144.

¹⁹ BCA, 25.07.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1181, Dosya Gömlek:144, Sıra:1, s.234.

²⁰ BCA, 25.07.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1181, Dosya Gömlek:144, Sıra:1, s.64.

²¹ BCA, 25.07.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1181, Dosya Gömlek:144,Sıra:1, s.261.

²² BCA, 25.07.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1181, Dosya Gömlek:144, Sıra:1, s.118

rencinin normal bir ödev tesliminin zamanında yapılmamasından kaynaklanan bir durumun bile bizzat ilgili fakülte dekanı tarafından ayrıntılı bir üst yazı ve saygı ile arz edildiği görülmektedir.²³

İstanbul Vilayet İdare Heyeti Başkanı Konya Milletvekili Fikret Sılay tarafından CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen bir yazıda, 1945 yılı için seçme imtihanlarının yapıldığı belirtilmektedir. Bu yıl için seçilen talebe sayısının 737 olduğu gözükmektedir. Bunlara yapılan aylık masrafın ise 18.115 Lira olduğu belirtilmektedir. Yazıda ayrıca öğrenci isimlerinin oluşturulan ek listede yer aldığı vurgulanmaktadır.²⁴

2. CHP Öğrenci Yurtları

CHP, kendi iç yazışmalarında hep “*CHP Öğrenci Yurtları*” ifadesini kullanmasına karşın **dönemin gazeteleri ise bu yurtlardan “Parti Yurtları”** ismi ile bahsetmektedir.²⁵

CHP yurt siyasetini belirlerken başta İstanbul'un yurt yapısını araştırmış ve bir rapor oluşturmuştur. CHP'nin İstanbul için hazırlamış olduğu “*İstanbul Talebe Yurtları Hakkında Umumi Malumat*” adlı 1942 tarihli rapor dönemin yapısını göstermesi açısından son derece önemlidir. Raporunda:

“Yatı mekteplerine girmemiş veya girememiş olanlarla İstanbul'da evi bulunmayan yüksek tahsil talebesinin barınmakta oldukları talebe yurtları beş gurup üzerinde mütalaa olunabilir.

1. *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Talebe Yurtları: Partinin biri erkek (350), diğeri kız (165) iki yurdu vardır. Erkek Talebe Yurdu üniversite binasının arkasında, Kız Talebe Yurdu (kira ile tutulmuş) ise Cağaloğlu'ndadır.*
2. *Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti'nin Talebe Yurtları: Tıp Fakültesi talebesinden arzu edenleri ibate, iaşe ve ilbas ile okutmak ve tahsillerini bitirdikten sonra mecburi hizmete tabi tutarak kazaların Hükümet Tabipliklerini doldurmak maksadı ile tesis edilmiştir. 1000 yataklıdır.*

²³ BCA, 25.07.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1181, Dosya Gömlek:144, Sıra:1, s.183. İlgili gelişme 12.01.1944 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde yaşanmıştır. Dekan ise Hamid Ongunsu'dur.

²⁴ BCA, 25.07.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1181, Dosya Gömlek:144, Sıra:1, s.78.

²⁵ Cumhuriyet, 6 Ocak 1946, s.4.

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURTLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

3. *Maarif Cemiyeti'nin Kadırga Talebe Yurdu: 190 yataklıdır. 100 yatağı yükseköğretim, 90 yatağı ise muhtelif liselerle sanat mektebi talebelerini barındırır. Yurdun mülkiyeti Emlaki Milliye'ye aittir. Buradaki 13 talebe CHP namına iaşesi karşılanmakta ve barınmaktadır.*
4. *Vilayetler tarafından himaye gören Talebe Yurtları: Bunlar İzmir Talebe Yurdu (Laleli'de, İzmir Lisesi'nden çıkan kız talebeler için açılmış, 105 yataklı), Balıkesir Talebe Yurdu²⁶ (Gedikpaşa'da Dizdariye Mahallesi'ndedir. Balıkesir Lisesi'nden çıkan talebeyi barındırır. Bir kısım talebeden para alınır, açığı Balıkesir Vilayeti karşılar. Dicle Talebe Yurdu'dur. (Beyazıt Bozdoğan Kemeri civarındadır. 68 yataklıdır. Birinci Müfettişlik mntıkasına dâhil vilayetlerdeki liselerden çıkan talebeleri barındırır. Yardım yapılmaktadır.*
5. *Eşhasa ait ve ticaret kasdile açılan yurtlar: A. Üniversiteliler Tıp Talebe Yurdu, kız ve erkek toplam 120 talebe. B. Toros Kız Talebe Yurdu (60 talebelik) C. Anadolu Talebe Yurdu (50 yataklıdır.)²⁷*

İfadeleri yer almaktadır. Bu yurtlarla ilgili tüm ayrıntılı bilgiler verilmekte yemekleri ve barınma olanakları ortaya konmaktadır. Sonuçta tüm yurtlardaki kapasitenin erkek için 1788, kız için 350 ve toplamda 2138 kişi olduğu vurgulanmaktadır.²⁸ Burada dikkat çekici bir ifade daha kullanılarak; “Yukarıda isimleri yazılı talebe yurtlarının haricinde, bir takım aileler nezdinde pansiyoner olarak kalan yüzden fazla talebenin mevcut olduğu kanaati hâsıl olmuştur. Bunlar üzerinde de ayrıca durulması gerekli olur” denilmektedir.²⁹ Bu raporun hazırlandığı yıllardan 1947 yılına kadar “eşhasa ait ticaret kasdile açılan yurtların” sayısında bir artış görüldüğü tespit edilememiştir. 1947 ile 1950 yılları arasında bu statüdeki yurtlarda bir gelişme görüldüğü, hatta bu yurtların gazetelere ilan bile vererek öğrenci bulmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir.³⁰ Bunlardan biri olan Laleli Talebe Yurdu yemekli olarak İstanbul Aksaray'da faaliyette olduğunu duyurmuştur. Yurdun ilanı sayfanın en başında yer almıştır.³¹

²⁶ **Cumhuriyet**, 3 Aralık 1946, s.2. Gazete bu yurdun açılışını “Balıkesir Talebe Yurdu Sultanahmet'te dün açıldı” haberi ile duyurmuştur.

²⁷ **BCA**, 16.03.1942, Fon:490 1 0 0, Kutu: 1184, Dosya Gömlek:153, Sıra:1, s.22-23, Konu: “İstanbul Talebe Yurtları Hakkında Umumi Malumat.”

²⁸ **BCA**, 16.03.1942, Fon: 490 1 0 0, Kutu:1184, Dosya Gömlek:153, Sıra:1, s. 26, Konu: “İstanbul Talebe Yurtları Hakkında Umumi Malumat.”

²⁹ **BCA**, 16.03.1942, Fon: 490 1 0 0, Kutu:1184, Dosya Gömlek:153, Sıra:1, s.27, Konu: “İstanbul Talebe Yurtları Hakkında Umumi Malumat.”

³⁰ **Cumhuriyet**, 5 Ekim 1947, s.5.

³¹ **Cumhuriyet**, 28 Eylül 1950, s.1.

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURTLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

1940'lı yıllar Türkiye'de ekonominin son derece bozulduğu yıllar olarak bilinmektedir. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na fiilen katılmasa da savaş yıllarının tüm ağır ekonomik sonuçlarını hissetmiştir. Bu dönemde, İstanbul'un meşhur liselerinden olan Haydarpaşa Lisesi'nin yatakhanesinde kışın ısınmanın mümkün olmadığı anlatılmaktadır. Ekmeğin öğrencilere bile karne ile verildiği, günlük ekmeğin 150 gr olduğu, günlük yemeğin ise iki öğün ve sadece bakla ezmesi olarak verildiği dönemlerdir.³²

Cumhuriyet Türkiye'sinde 1924 yılından itibaren 1949 yılına kadar yükseköğrenim öğrencilerinin barınma ihtiyacı konusunda bir boşluğun olduğu görülmektedir. Bu ihtiyaç kısmen de olsa alınan tedbirlerle karşılanma yoluna gidilmiştir. Bunun için bir kısım medreseler öğrenci yurdu olarak kullanılmıştır. Artan ihtiyacın karşılanamaması üzerine 3 Mayıs 1949 tarihinde 5375 Sayılı Kanun ile yurt ve aşevleri konusu Milli Eğitim Bakanlığı'na verilmiştir. 1 Nisan 1950'de ise özel ve tüzel kişilere yurt açıp işletme olanağı getirilmiştir. Bu yurtların denetimi de aynı şekilde bakanlığa bırakılmıştır.³³ 1924 ile 1949 yılları arasında kurumsal bir devlet yapısı olmadığı ifadesi bir yana arşivlerde 29 Ocak 1946 tarihine ait Yüksek Tahsil Talebe Kurumu **İstanbul Şubesi** adı altında bir yapının olduğu, bu kurumun başkanının Ahmet İhsan Kırmımlı olduğu görülmektedir.³⁴

1924 ile 1949 arasındaki dönemde yurt boşluğunu iktidar partisi olan CHP doldurmuştur. Bu dönemde bizzat CHP'nin kendine bağlı olarak açmış olduğu yurtlar olduğu gibi sadece bir derneğe ait yurtlarda da öğrenci barındırılması yoluna gidilmiştir. Bu ise Türk Eğitim Derneği'ne³⁵ ait Kadirga Öğrenci Yurdu'dur.³⁶ CHP, himayesine aldığı bazı öğrencileri buraya yerleştirmiştir.³⁷ Aslında bu yurtların en başından beri CHP tarafından kurulmuş olduğu, daha sonra bu derneğe devredildiği ortaya çıkmıştır. Bu durum, CHP Genel Sekreterliği tarafından İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Hamid Ongun'a 26 Aralık 1946 tarihli gönderilmiş bir

³² Şengül Kılıç Hristidis-Ersel Ergüz, İsmail Hakkı Birler'in Anılarında CHP'li Yıllar 1946-1992, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s.6.

³³ <http://kyk.gsb.gov.tr/Sayfalar/2397/2387/Tarihçe>. Erişim Tarihi: 01.06.2015.

³⁴ **BCA**, 29.01.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1. Konu: "Yüksek Tahsil Talebe Kurumu İstanbul Şubesi Başkanı Ahmet İhsan Kırmımlı'nın öğrencilere yardım yapan kişilere teşekkür yazısı."

³⁵ Türk Eğitim Derneği, 31 Ocak 1928 tarihinde, bizzat Atatürk'ün direktifleri ile "Türk Maarif Cemiyeti" adıyla kurulmuştur. İlk başkan ise İsmet İnönü'dür. 1929 yılında ise Bakanlar Kurulu kararı ile kamuya yararlı dernek statüsüne geçirilmiştir. 1946 yılında şimdiki adını alan dernek, kurulduğu 1928 yılından itibaren eğitim faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. www.turkegitimderneği.org.tr

³⁶ **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1947, s.5. Türk Eğitim Derneği'ne devredilen Kadirga Talebe Yurdu o dönem İstanbul için çok önemli bir noktada olmuştur. Yurt, öğrenci bulma sistemini CHP'den devraldıktan sonra değiştirmiş ve dönemin gazetelerine ilan verme yoluna gitmiştir. İlanda yurdun yazın da açık olduğu ve Çağaloğlu'nda da bir kız yurtları bulduklarını bildirmektedir.

³⁷ **BCA**, 25.07.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1181, Dosya Gömlek:144, Sıra:1, Dosya Numarası:7. Büro. Konu: Parti himayesi ile yurtlarda barındırılan üniversite talebelerinin masrafı ve ders durumları ile ilgili yazışmalar.

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURTLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

yazıda açıkça belirtilmektedir.³⁸ Burada bilinmesi gereken en önemli husus ise Türk Maarif (Eğitim) Derneği'nin yapısında yatmaktadır. Bu derneğin ilk başkanı İsmet İnönü'dür. İnönü 1928'de kurulduğu yılda başkanlık yapmıştır. Derneğin bir diğer başkanı olan Fakihe Öymen ise dernek başkanı olduğu dönemde ayrıca CHP Ankara Milletvekiliği görevini de sürdürmüştür. **İnönü, 31 Ocak 1928 ile 18 Nisan 1928 tarihleri arasında başkanlık yapmıştır. Öymen ise 24 Nisan 1941 ile 24 Nisan 1949 arasında başkanlık yapmıştır.**³⁹

Öğrenci yurtlarının cazip hale getirilmesi için buralara belirli aralıklarla üst düzey ziyaretler yapılmıştır. Bunlardan biri ise dönemin Başbakanı olan Recep Peker tarafından yapılan bir ziyarettir. Peker, 29 Mart 1947 tarihinde İstanbul'da bulunan CHP yurtlarından birini ziyaret ederek öğrencilere hitap etmiştir. Ulus Gazetesi'nde bu ziyaret, "Peker, CHP Öğrenci Yurdu'nda üniversiteli gençlerle görüşüyor" ifadesi ile haberleştirilmiştir.⁴⁰ İlgili haber Cumhuriyet Gazetesi'nde ise "Başbakan'ın gençliğe düinkü hitabesi" ifadeleri eşliğinde verilmiştir. İlgili haberde ayrıca Başbakan'ın CHP yurdunda kalan gençlerle çektiği fotoğraf da yer almıştır.⁴¹

CHP yurtlarında son derece disiplinli bir yapının uygulanmakta olduğu görülmektedir. İki kez **sınıfta kalan öğrencilerin CHP yurtlarından çıkarıldığı anlaşılmaktadır.**⁴² Ayrıca CHP'nin kontrolü dışında yapılan miting ve gösterilerde bulunmamasının istendiği, bu tür çalışmalara katılanlara gereken cezaların tatbik edileceği vurgulanmaktadır.⁴³

CHP Yurtları'nın kontrolü ise CHP İstanbul Müfettişliği tarafından sağlanmaktadır. Müfettişlik belirli dönemlerde raporlar almak sureti ile eksikleri ve genel durumu öğrenmektedir. Müfettişlik ise nihai merci olarak CHP Genel Sekreterliği'ne karşı sorumludur. Bu bağlamda önemli raporlardan biri 29 Kasım 1946 tarihine aittir. Bu tarihte CHP Öğrenci Yurtları Müdürü Kerim Çubuklu kapsamlı bir rapor hazırlamıştır. Raporda müdürden müstahdeme kadar tüm çalışanların isimleri ve maaşları yazılmıştır. Bu rapordan, CHP'nin yurtlar müdürlüğü adı altında bir nevi genel müdürlük oluşturup bütün yurtları bir merkezden yönettiği görülmektedir. Rapor-

³⁸ BCA, 16.12.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1190, Dosya Gömlek:172, Sıra:1, Dosya No:7, Büro, s.10.

³⁹ <http://www.turkegitimderneği.org.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA79D6F5E6C1B43FF0B63B814D-E2D1523>. Erişim Tarihi: 25.05.2015.

⁴⁰ Ulus, 29 Mart 1947, s.1.

⁴¹ Cumhuriyet, 29 Mart 1947, s.1.

⁴² BCA, 25.07.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1181, Dosya Gömlek:144, Sıra:1, s.231. 30.11.1942 tarihli belgede sınıfta kaldığı için yurttan çıkarılan öğrencilerin sayısı yer almaktadır.

⁴³ BCA, 30.09.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1190, Dosya Gömlek:172, Sıra:2, Dosya No:7, Büro, s.3. Gösterilere katıldığı ilgili emniyet birimleri raporu ile tespit edilen öğrencilerden biri Ali İhsan Gögüş'tür. Gögüş'ün daha sonraki dönemlerde CHP'de önemli görevler üstlendiği bilinmektedir.

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURTLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

dan ayrıca CHP'nin bir tane erkek yurdu, Cağaloğlu ve Laleli'de olmak üzere iki adet kız yurdu olduğu anlaşılmaktadır. Buna ilave olarak bir de “Medrese Yurdu” adında bir yurttan daha bahsedilmektedir.⁴⁴ Yurtlarda doktor, hasta bakıcı gibi günümüz şartlarında bile olmayan görevlilerin bulunması son derecede önemlidir.

CHP kız ve erkek talebe yurtlarının denetiminin yapılmasına son derece hassasiyet gösterildiği bilinmektedir. Bu düzen ve tertibin bildirildiği makamın bizzat CHP Genel Sekreterliği olduğu görülmektedir. 1942 tarihli bir raporda bu açıkça görülmektedir. Bu tarihli raporda CHP İstanbul Vilayet İdare Heyeti Reisi ve Kayseri Mebusu olan Suat Hayri Ürgüblü: “CHP Genel Sekreterliği Yüksek Makamına- Ankara; CHP Kız ve Erkek Talebe Yurtlarının I. Teşrin 1942 ayına aid sıhhi istatistik cetvellerinin bağh olarak takdim kıldığını arz eder, saygılar sunarım” ifadelerini kullanmıştır.⁴⁵ Hazırlanan bu cetvellerin sadece yıllık olmadığı her aya mahsus olarak hazırlanıp Ankara'ya yollandığı bilinmektedir.⁴⁶ Yurtlarda dikkat çeken bir diğer durum ise hastalıklara karşı son derece hassas olunduğudur. Hastalık ve ilaç kullanma durumu devamlı kontrol altında tutulmuştur. Bu arada her yurttan bir doktorun kadrolu olarak istihdam edildiği ortaya çıkmıştır.⁴⁷ Tabiplik talimatnamesinde ilgi çekici bir diğer durum ise “Revir İlaç Dolabında Bulunacak İlaç ve Sıhhi Malzeme” adıyla mevcutta olması gereken bir listenin olduğu ve bu listede “Hindyağı, müşhil şekeri, İngiliz Tuzu, Alman Rakası, ıhlamur, yakı” gibi malzemelerin adı geçmektedir.⁴⁸ Hindyağı ve ıhlamur gibi malzemelerin var olması gerekenler arasında yer alması alternatif ve bitkisel tedavi yönteminden yararlanıldığı izlenimini vermektedir. CHP yurtlarında, doktor kontrolünde bulunmak, en iyi şekilde beslenme imkânına -kalori hesabı bile yapılmak suretiyle- sahip olmak bile hastalıkları ve ölümleri engelleyememiştir. 1944-1945 **öğretim döneminde** yurtlardaki iki erkek ve bir kız öğrenci verem hastalığına yakalanarak yaşamını kaybetmiştir.⁴⁹ CHP Genel Sekreterliği'ne bu amaçla İstanbul'dan gönderilen raporda daha birçok talebenin bu hastalığın pençesinde kıvrandığı bilgisi alınmaktadır.

⁴⁴ BCA, 1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1. Konu: “CHP Öğrenci Yurtları'nın 1946 yılı durumu .”

⁴⁵ BCA, 22.12.1942, Fon:490 1 0 0, Kutu:1183, Dosya Gömlek:149, Sıra:1, s.1. Konu: “CHP İstanbul Talebe Yurtları'nın sıhhi istatistik cetvelleri.”

⁴⁶ BCA, 15.10.1942, Fon:490 1 0 0, Kutu:1183, Dosya Gömlek:149, Sıra:1, s.13. Konu: “Eylül 1942 yılına ait CHP İstanbul Talebe Yurtları'nın sıhhi istatistik cetveli.”

⁴⁷ BCA, 03.10.1942, Fon:490 1 0 0, Kutu:1183, Dosya Gömlek:149, Sıra:1, s.18-20. Konu: “CHP İstanbul Talebe Yurtları Tabipliği Umumi Talimatı.”

⁴⁸ BCA, 03.08.1942, Fon:490 1 0 0, Kutu:1183, Dosya Gömlek:149, Sıra:1, s.21-25. Konu: “CHP İstanbul Talebe Yurtları Tabipliği Revir ilaç dolabında bulunacak ilaç ve sıhhi malzeme listesi .”

⁴⁹ BCA, 14 Ağustos 1945, Fon:490 1 0 0, Kutu:1184, Dosya Gömlek:151, Sıra:1, s.121-124. Konu: “CHP Genel Sekreterliği'ne İstanbul İli CHP İdare Kurulu Başkanı ve Konya Milletvekili Fikret Silay'ın gönderdiği rapor.”

3. CHP'nin Öğrencilere Burs ve Yardım Politikası

CHP'nin 20 Temmuz 1944 tarihli “Talebe Yardım Talimatı”nda bir öğrenciye yardımın **hangi surette yardım yapıldığı görülmektedir. Bu talimatnamede;** “Partice talebeye şu surette yardımda bulunulur: A. Burs verme B. Fevkalade sebeple bir defaya mahsus yardım C. Talebe yurdunda kendi hesabına yatırma D. Parti himayesinde yurtta yatırma ve parti yardımı ile okuma” şartları yer almaktadır.⁵⁰ Talimatnamede talebenin yardım alabilmesi için hiçbir yerden yardım almaması ve geçimini sağlayamaması şartları mevcuttur. CHP; “Hükümetçe bakılan Askeri Tıbbiye, Tıp Talebe Yurdu, Yüksek Öğretmen Okulu talebesine, devlet, vilayet ve belediyeler tarafından tahsil ettirilen veya yardım edilen talebeye veya herhangi bir resmi vazifede bulunanlara burs verilmez” ilkelerini kabul etmiştir.⁵¹

Bir öğrencinin CHP'den yardım almasında ya da CHP bursiyeri olmasında üç önemli noktanın esas alındığı görülmektedir. CHP Genel Sekreteri adına A. F. Barutçu'nun, CHP İstanbul İl İdaresi Kurulu'na yazdığı bir yazıda bu üç nokta net olarak ortaya çıkmıştır. Barutçu, bir öğrenciye yardım yapılmasını içeren yazısında; “Adresi aşağıda yazılı olan Tıp Fakültesi 1. Sınıf öğrencisi Kemal Uras mali durumunun yetersizliğinden bahisle laboratuvar parasını ödeyemediğini yazmaktadır. Bu gençle temas edilerek durumunu öğrenmenizi, çalışkan, partimize ve memleketimize yararlı gördüğünüz takdirde laboratuvar masrafını karşılayacak 37,5 Liralık bir yardımda bulunmanızı saygı ile rica ederim” ifadelerini kullanmıştır.⁵² Bu yazıdan, yardım yapılmasına karar verilecek öğrencinin çalışkanlığı, CHP'ye ve memlekete yararlılığı ölçütlerinin esas alındığı gözükmektedir.

CHP'nin yurtlarında kalmadan ve himayeye almadan da burs verdiği öğrenciler mevcuttur. Bu yardımlar bazen sürekli olabildiği gibi bazen de bir defaya mahsus olarak uygulanmıştır. CHP'den talep edilen yardımlara parti cevap vermiş ve bir miktar yardımı uygun görmüştür. Bunlardan biri 1947 yılında Hınıs Cumhuriyet Savcısı'nın İstanbul Tıp Fakültesi'nde okuyan kardeşi için talep ettiği yardımdır. Bu istek bizzat CHP Genel Sekreteri adına hareket eden F. A. Barutçu tarafından takip edilmiştir. Adı Fahri Sadıklar olan bu öğrenciye 70 Lira yardım yapılmış ve kayıt

⁵⁰ BCA, 20.07.1944, Fon:490 1 0 0, Kutu:1184, Dosya Gömlek:153, Sıra:1, s.11-14. Konu: “CHP Talebe Yardım Talimatı.”

⁵¹ BCA, 20.07.1944, Fon:490 1 0 0, Kutu:1184, Dosya Gömlek:153, Sıra:1, s.13. Konu: “CHP Talebe Yardım Talimatı.”

⁵² BCA, 26.05.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1. Konu: “Barutçu'nun CHP İstanbul İl İdare Kuruluna yazısı.”

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

altına alınmıştır.⁵³ CHP'nin yapılan yardımın ilgili kişiye ulaşmasında son derece hassas olduğu **görülmektedir. Burada en ilginç karşılaşılan bir durum ise Hınıs Cumhuriyet Savcısı'nın** yaklaşık bir ay sonra bir mektup daha yazmasıdır. Savcı mektubunda hâkim-savcı maaşlarına devletin zam yaptığını, artık kardeşine kendisinin yardım yapabileceğini, bu amaçla bundan sonra yapılacak yardımın ihtiyacı olan başka bir öğrenciye verilmesini talep etmiştir.⁵⁴ Savcının gösterdiği bu onurlu davranış biçiminin her türlü takdire layık olduğu düşünülmektedir.

CHP'nin Ankara'daki merkezi ihtiyaç sahibi öğrencilerin mektuplarının bir nevi adresi olmuş gibidir. Bu mektuplara bizzat Genel Sekreterlik makamı yanıt vermiştir. Bu konu, Genel Sekreter adına Trabzon Milletvekili Barutçu tarafından takip edilmiştir. Barutçu, bu taleplerden biri hakkında CHP İstanbul Müfettişi olan Kocaeli Milletvekili Fazıl Şerafettin Bürge'ye bir yazı yazmıştır. İlgili yazıda Barutçu şu ifadeleri kullanmıştır: *“Tıp Fakültesi beşinci sınıf öğrencilerinden 5656 numaralı Sabri Gürmen adında bir genç partinin yardımını rica etmektedir. Merkezce bir yardım yapılmasının imkânsız olduğunu kendisine yazdım. Tahsilinin son senelerine gelmiş olan bu gence İstanbul'dan bir yardım sağlamanızı ve partimizi sever hale gelmesi için alakanızı rica eder, saygılar sunarım.”*⁵⁵ Yazıyı alan İstanbul Müfettişliği ise ilgili öğrenci Sabri Gürmen'e bir mektup göndererek kendisi davet etmiştir.⁵⁶

CHP, 1947 yılının başlarından itibaren partiden öğrencilere yapılmakta olan yardımları kestiğini ilan etmesine rağmen talepte bulunan öğrencilere farklı şekillerde yardımda bulunmayı ihmal etmemiştir. Bu gene Barutçu'nun ifadelerinden anlamak mümkündür. Barutçu, CHP İstanbul Müfettişliği'ne gönderdiği bir yazıda; *“Erzincan felaketinden can ve mal kaybına uğramış Fevzi Anahtarcıoğlu adında bir babanın İstanbul Hukuk Fakültesi'nde tahsilde bulunan oğlunun masraflarını karşılamak için öğretmenlik gibi bir vazifeye yerleştirilerek tahsilinin sağlanmasını istemektedir. Bildiğiniz üzere partiden öğrencilere yapılmakta olan yardımları kesmiş bulunuyoruz. İstanbul'da bir iş bulmakta biraz zor olacağımı düşünüyorum. Bu öğrenciyi adresinden çağırarak kendisi ile temas etmenizi ve mübrem ihtiyaçlarının temini için halke-*

⁵³ BCA, 08.02.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1. Konu: “İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi son sınıf öğrencisi Fahri Sadıklar'a yapılacak yardım hakkında.”

⁵⁴ BCA, 15.03.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1. Konu: “CHP Trabzon Milletvekili ve Genel Sekreter Vekili Barutçu'nun, CHP Kocaeli Milletvekili ve CHP İstanbul Bölge Müfettişi Fazıl Şerafettin Bürge'ye yazısı.”

⁵⁵ BCA, 08.02.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1. Konu: “CHP Genel Sekreterliği'nden CHP İstanbul Parti Müfettişliği'ne gönderilen yazı.”

⁵⁶ BCA, 08.02.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1. Konu: “CHP İstanbul Müfettişi Bürge'nin Sabri Gürmen adlı öğrenciye mektubu.”

vinden bir yardım sağlamanızı rica eder, saygılar sunarım” ifadelerini kullanmıştır.⁵⁷Buradan da anlaşılacağı üzere CHP kendisine gelen talepleri bir şekilde değerlendirmiş, farklı kanallarla da olsa öğrencilere yardımı sürdürmüş, kimsenin partiye küsmesine fırsat vermemiştir.

CHP tarafından 1 Ocak 1946 tarihinde İstanbul için hazırlanan bir rapor o tarihte himaye edilen öğrenci sayısını ve durumunu göstermektedir. Buna göre 1 Ocak 1946 istatistiği şu şekildedir:

“Direkt burs alanlar 128 kız-461 erkek olmak üzere toplamda 589 öğrenci

Yurtlarda himayeli 58 kız-93 erkek olmak üzere 151 öğrenci

İranlı öğrenciler 4 kız-78 erkek olmak üzere 82 öğrenci

Genel toplamda ise 190 kız-632 erkek olmak üzere 822 öğrenci”

CHP himayesinde bulunmuştur.⁵⁸

3.1. CHP’nin İranlı Burslu Öğrencileri

CHP tarafından İranlı öğrencilere burs verilmesi, bütün masraflarının bizzat parti tarafından karşılanması, *“yüksek ve milli bir gaye ile yurdumuza getirilmesi”* şeklinde izah edilmektedir. Bu izah CHP İstanbul İl İdare Kurulu Başkanı ve Kütahya Milletvekili Alaeddin Tiritioğlu tarafından yapılmaktadır. Hatta Tiritioğlu getirilen bazı öğrencilerin ahlak olarak uygun olmadıklarını ve geri gönderildiklerini belirtmektedir.⁵⁹ Tiritioğlu, İranlı öğrencilerin barındıkları yurtlara bir de ilgili isim listesini göndererek ahlak olarak uygun olmayan öğrencilerin **ülkelerine yollanması için gerekenlerin yapılmasını istemektedir.**⁶⁰

CHP tarafından İranlı öğrencilere özel bir ilginin gösterildiği anlaşılmaktadır. Bunun kanıtı olarak **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde doktora yapan 3 İranlı öğrencinin**

⁵⁷ BCA, 06.02.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1. Konu: “Barutçu’nun CHP İstanbul İl Müfettişliği’ne yazısı.”

⁵⁸ BCA, Ocak 1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495. Sıra:1. Konu: “CHP Vilayet İdare Reisliği 1946 yılı Ocak ayı Raporu.”

⁵⁹ BCA, 19.09.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1193, Dosya Gömlek:183, Sıra:1, Dosya No:7, Büro, s.4.

⁶⁰ BCA, 19.09.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1193, Dosya Gömlek:183, Sıra:1, Dosya No:7, Büro, s.5.

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURTLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

velisinin bizzat CHP Genel Sekreteri ve Kırklareli Milletvekili Nafi Atuf Kansu olduğu örneği verilebilir. Bu durum Kansu tarafından ilgili fakülte dekanına gönderilen bir yazıdan anlaşılmaktadır. Kansu, bu üç İranlı öğrencinin **Türkiye içinde yapacakları bir seyahatin tüm ayrıntılarına varana kadar ilgilenmiş ve seyahat masraflarının fakülte dekanlığı tarafından karşılanmasını sağlamıştır.**⁶¹

1946 yılında, İstanbul'da bulunan İranlı öğrencilerin sayısının 4 kız ve 78 erkek olmak üzere 82 öğrenciden oluştuğu ifade edilmişti.⁶² CHP Vilayet İdare Heyeti ayrıca yeni bir rapor daha hazırlayarak bu 82 öğrencinin nerede kaldığını belirlemiştir. Buna göre İranlı öğrencilerin;

“Tıp CHP Yurdu 23, Kadırga Yurdunda 4, pansiyonda 7

Hukuk CHP Yurdu 2, Kadırga 1, Pansiyon 4

Fen CHP Yurdu 2, Kadırga 4, Pansiyon 1

Edebiyat CHP Yurdu 2, Pansiyon 1

Güzel Sanat Pansiyon 1

İktisat *Kadırga 1*

Teknik Ün. Okul bünyesinde 13 (İstanbul Teknik Üniversitesi)

Teknik Okul CHP Yurdu 3, Pansiyon 1

Liseler CHP Yurdu 5, Şişli Terakki'de 1

Kadıköy Kız E. Okulda 2

Asistanlar Hastanelerde 3

*Okula Gitmeyen 1” şeklinde bir dağılımda olduğu tespit edilmiştir.*⁶³ CHP'nin İranlı öğrencilere kucak açtığı fakat bu öğrencilerin kendilerine sağlanan faydayı hak etmedikleri şeklinde eleştiriler dönemin gazetelerine yansımıştır. Cumhuriyet Gazetesi bu konuda bir habere imza atmıştır. Gazete bu konuda yapmış olduğu haberini *“İranlı talebelerle ilgili şikâyetler teftiş*

⁶¹ BCA, 19.09.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1193, Dosya Gömlek:183, Sıra:1, Dosya No:7, Büro, s.1.

⁶² BCA, Ocak 1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1, Konu: “CHP Vilayet İdare Reisliği 1946 yılı Ocak ayı Raporu.”

⁶³ BCA, Ocak 1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1. Konu: “CHP Vilayet İdare Reisliği 1946 yılı Ocak ayı İranlı Öğrenci Raporu.”

ediliyor” ifadesi okuyucularına duyurmuştur.⁶⁴ Haberde İranlı talebelerin partinin kendilerine sağlanan faydaya uygun davranmadıkları, disiplin kurallarına uymadıkları ifade edilmektedir. Haberde ayrıca parti **müfettişinin** bu konuda bir teftiş gerçekleştireceği vurgulanmaktadır.

3.2. Bazı tanınmış CHP Himayeli Öğrenciler

CHP yurtlarında himaye ettiği ve burs verdiği her öğrenciye bir numara vermek sureti ile onların kaydını tutmuştur.⁶⁵ Bu öğrencilerin tamamının daha sonraki dönemlerde Türkiye’de mutlak surette bir göreve geldiği o günün şartları değerlendirildiğinde rahatlıkla ifade edilebilir. Bunun yanında Türkiye’de önemli noktalara gelmiş, tanınmış birçok kişi vardır. Tanınmış, CHP himayeli talebelerin bir kısmının isimleri şu şekilde **sıralanabilir**:

Ali İhsan Göğüş⁶⁶: Gaziantep’in en eski ve köklü ailelerinden birine mensuptur. **İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümünü bitirmiştir. Çeşitli gazete ve dergilerde yazı işleri müdürlüğü görevlerinde** bulunmuştur. 3 dönem CHP Gaziantep Milletvekili olarak görev almış olan Göğüş, Turizm ve Devlet Bakanlıkları da yapmıştır.⁶⁷ Göğüş, 1923 doğumlu olup 2011 yılında hayatını kaybetmiştir. Gazeteci Zeynep Göğüş’ün babasıdır.

Rahmi Kalaycıoğlu: 1926 yılında Ankara Beypazarı’nda doğmuştur. Yükseköğrenimini İstanbul’da Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu’nda tamamladı. Türk musikisinin babası olarak kabul edilmektedir ve özellikle 1990 yılından sonra yaşamını Türk musikisinin gelişmesine adanmıştır. 2012 yılında hayatını kaybetmiştir.⁶⁸

Sabri Erimel: Türk resim sanatının ustalarından biridir. Türk Ressamlar Deneği Baş-

⁶⁴ Cumhuriyet, 19 Kasım 1946, s.2.

⁶⁵ BCA, 1942-1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1, s.1-87.

⁶⁶ BCA, 30.09.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1190, Dosya Gömlek:172. Sıra:2, Dosya No:7. Büro, s.3-4: Ali İhsan Göğüş isimli talebenin CHP’nin tasvip etmediği gösterilere katıldığı için hakkında disiplin soruşturması yürütüldüğü bilinmektedir. Göğüş bu soruşturmadan kurtulmuş ve yurt idaresinden ceza almadan eğitimini tamamlamıştır.

⁶⁷ http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_Government/pg_Cabinets.aspx Erişim Tarihi:01.06. 2015.

⁶⁸ <http://www.musikidergisi.net/?p=2159> Erişim Tarihi: 01.06.2015.

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURTLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

kanlığı'nı yapmıştır. 1920 yılında Bursa'da doğmuştur. 1940 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'ne girmiştir. Erimele, 2004 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir.⁶⁹

Turgut Pura: Türkiye'nin en önemli heykel sanatçısıdır. Yetim olarak büyüyen Pura İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümü'nü bitirmiştir. İzmir Resim ve Heykel Müzesi'nin kurucusudur. 1979 yılında Ankara'da hayatını kaybetmiştir.⁷⁰

Nuri Abaç: 1926 İstanbul doğumludur. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü mezunudur. Türk mimarlık, resim ve heykel sanatının en önemli kişilerinden biridir. Yurtdışı ve yurtdışında birçok sergi açmıştır. 2008 yılında hayatını kaybetmiştir.⁷¹

Şeref Bigalı: 1925 yılında Bergama'da doğdu. 1944 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'ne girdi. "*Türk resim sanatının dehası*" olarak nitelendirilmektedir. Çalışmalarını bir süre Paris'te sürdürdü. 55 adet kişisel sergi açmıştır. Bigalı, 2005 yılında İzmir'de hayatını kaybetmiştir.⁷²

Alaeddin Egemen (Prof. Dr.): İstanbul'da mimarlık eğitimi almıştır. Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde (ODTÜ) öğretim üyeliği yapmıştır. ODTÜ'de bugün 30 milyonu aşkın ağaç çeşidi bulunmasında en büyük katkı ona aittir. Bu projesi ile ödül almıştır. 2011 yılında hayatını kaybetmiştir.⁷³

Nejat Bilge (Prof. Dr.): 1929 yılında Afyon Emirdağ'da doğmuştur. 1945'te İstanbul'da tıp eğitimi almıştır. Türkiye'nin ilk onkoloji uzman doktoru olup bu alanda dünyaca ünlüdür. Uzun yıllar İstanbul Üniversitesi Onkoloji Enstitüsü Başkanlığı'nı yapmıştır. Doktorluk ve iş yaşamında kazandıklarını memleketi Emirdağ için harcaması ile bilinmektedir.⁷⁴

Faruk Sümer (Prof. Dr.): 1924 yılında Konya'nın Bozkır ilçesinde doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü'nü bitirmiştir. Ankara Üniversitesi'nde doktora yapan Sümer, akademik

⁶⁹ <http://arsiv.ntv.com.tr/news/292730.asp> Erişim Tarihi: 02.06.2015.

⁷⁰ <http://www.turgutpuravakfi.com/turgut-pura-kimdir> Erişim Tarihi: 02.06.2015.

⁷¹ www.kulturelbellek.com/nuri-abac-kisaca-hayati/ Erişim Tarihi: 03.06.2015.

⁷² http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=574 Erişim Tarihi: 02.06.2015.

⁷³ <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=377&RecID=2743> Erişim Tarihi: 03.06.2015.

⁷⁴ <http://haber.aku.edu.tr/prof-dr-nijad-bilgeden-emirdag-ilcesine-onemli-hizmet> Erişim Tarihi:03.06.2015.

hayatını da bu üniversitede devam ettirmiştir. **Sümer, Türkiye'nin önemli tarihçilerinden olup gerek yurtiçi gerekse yurtdışında Türk Tarihi konusunda çalışmalar yapmış ve bunları yayınlamıştır. Sümer, 1995 yılında hayatını kaybetmiştir.**⁷⁵

Fahrettin Kırzioğlu (Prof. Dr.): Kırzioğlu kendini şu sözlerle ifade etmektedir: *"1917'de Kars'ta dünyaya geldim. 1946 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünü bitirdim. Kars, Diyarbakır ve Arifiye'de tarih öğretmenliği yaptım. 1967'de Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde öğretim üyesi oldum. Burada on altı yıl görev yaptıktan sonra Ankara'ya geldim. Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalıştım. 1986'da emekli oldum. Türk Tarih Kurumu aslî üyesiyim."*⁷⁶ Kırzioğlu, 2005 tarihinde Ankara'da hayatını kaybetmiştir.

Fuat Sezgin (Prof. Dr.): İslam bilim tarihi ve araştırmacısıdır. 24 Ekim 1924'te Bitlis'te doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsü'nde İslami Bilimler ve oryantalistlik alanında öncü bir yere sahip olan Alman oryantalist Hellmut Ritter (1892-1971)'in yanında öğrenim görmüştür. Fuat Sezgin, Arap-İslam Bilimleri Enstitüsü için hazırladığı bilimsel araç ve gereçlerin benzerlerini yaptırarak, 25 Mayıs 2008 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı İstanbul İslam, Bilim ve Teknoloji Müzesi'nin açılmasında öncü rol oynamıştır. Sezgin yaşamını İstanbul ve Frankfurt'ta sürdürmektedir.⁷⁷

Nermi Uygur (Prof. Dr.): 1925 yılında İstanbul'da doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü 1948 yılında tamamlamıştır. **Türkiye'nin ünlü felsefe profesörü olarak bilinir. Türkçe, Almanca, Fransızca ve İngilizce eserler vermiştir. 2005 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir.**⁷⁸

Cevat Babuna (Prof. Dr.): 1925 yılında Köprülü'de doğmuştur. İstanbul'da tıp eğitimi almıştır. Tıptaki uzmanlığı jinekoloji alanında olmuştur. 1970 yılında profesör olmuştur. **İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine büyük emeği geçmiş akademisyenlerdendir.**⁷⁹ Yaşamını İstanbul'da sürdürmektedir

⁷⁵ <http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=4520> Erişim Tarihi: 03.06.2015.

⁷⁶ <http://www.ahiska.org.tr/?p=231> Erişim Tarihi: 03.06.2015.

⁷⁷ <http://fse.fsm.edu.tr/Prof-Dr-Fuat-Sezgin-Islam-Bilim-Tarihi-Enstitusu-Enstitu-Hakkinda--Fuat-Sezgin-Kimdir-Erişim> Tarihi: 03.06.2015.

⁷⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/nermi-uygur-topraga-verildi-298862> Erişim Tarihi: 04.06.2015.

⁷⁹ <http://istanbultip.istanbul.edu.tr/kadn-hastaliklar-ve-dogum-tarihce/> Erişim Tarihi: 04.06.2015.

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

Kemal Karpaz (Prof. Dr.): 1924 yılında Dobruca'nın Babadağ kasabasında doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, Washington ve New York Üniversitelerinde siyasal ve sosyal bilimler üzerine master ve doktora yaptı. Akademik çalışmalarına 1950 yılında New York ve Washington üniversitelerinde başladı. Montana Üniversitesi, New York Üniversitesi, Princeton Üniversitesi, Robert Kolej, Bilkent Üniversitesi, ODTÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Harvard Üniversitesi, John Hopkins Üniversitesi, Colombia Üniversitesi ve Ecole des Hautes Etudes en Science Sociales gibi eğitim kurumlarında öğretim üyeliği ve yöneticilik faaliyetlerinde bulunmuştur. Karpaz halen İstanbul'da yaşamını sürdürmekte olup akademik çalışmalarına ara vermeden devam etmektedir.⁸⁰

Burhan Apaydın: 1924 İstanbul doğumludur. İstanbul Üniversitesi'nde hukuk eğitimi almıştır. İdam ile yargılanan eski Başbakan Adnan Menderes'in avukatlığını yapmıştır. Daha sonra milletvekilliği de yapmıştır. 2013 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir.⁸¹ Kardeşi Orhan Apaydın ile birlikte Menderes'in avukatlığını birlikte yürütmüşlerdir. Orhan Apaydın'da CHP himayesinde eğitimini tamamlamış öğrencilerden biridir.

Sonuç

CHP yükseköğretim çağındaki öğrencilere yakın ilgi gösterdiği gibi liselerde okuyan başarılı öğrencilere de imkân sağlanması konusunda duyarlı davranmıştır. İranlı çok sayıda öğrencinin de himaye edildiği görülmektedir. İranlı öğrencilerin büyük çoğunluğu Azeri Türk'üdür. CHP'nin yükseköğretim yurtlarına çok önem verdiği söylenebilir. Yurtlardan sorumlu müdürlere bakıldığı zaman emekli generallerin görev yaptığı görülmektedir.

CHP'nin yükseköğretim çağındaki ve ihtiyacı olan bütün öğrencileri kapsayıcı bir politika takip ettiğini yukarıda izah etmiştik. Burada önemli olan başka bir konu dikkat çekmektedir. Başarısız öğrenciler için çok katı davranılmış ve derhal yurttan çıkarılarak burs imkânları sona erdirilmiştir. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı ve sonrası yıllardaki ekonomik ve sosyal şartlarının kısımları ile yapılan harcamaların, bunun bilincinde olmayan öğrenciler tarafından kullanılmasına tahammül edilmemiştir. Takip edilen politika ile yurt ve burs imkânlarının yüksek bir sorumluluk bilincinde kişiler yetiştirdiği çok dikkat çekicidir. Bir örnek olması bakımından Hınıs Cumhu-

⁸⁰ <http://www.timas.com.tr/yazarlar/kemal-karpaz.aspx> Erişim Tarihi: 04.06.2015

⁸¹ <http://www.bik.gov.tr/avukat-burhan-apaydin-son-yolculuguna-ugurlandi-haberi-34823/> Erişim Tarihi: 04.06.2015.

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURTLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

riyet Savcısı Hayri Sadıklar'ın 15 Mart 1947 tarihli mektubu çok önemlidir. Hayri Sadıklar, hâkim maaşlarına devletin yapmış olduğu zamların neticesinde Tıp Fakültesinde okuyan kardeşine kendisinin yardım yapabileceğini ve evvelce partiden bu maksatla istemiş olduğu yardımın başka bir muhtaç öğrenciye verilmesini istemiştir. Bununla birlikte bazı mebusların öğrencilerin sağlık sorunları ile yakından ilgilendikleri bu maksatla yurtlarda öğle yemeği verilmesini istemişlerdir.

Öğrencilere yardım yapılırken partiyi sevdirmeye adına bazı öncelikler olsa da gereksiz sayılabilecek istekler reddedilmiştir. Haftalık yayınlanan bir Tıp dergisine yardım talebinde bulunulmasına rağmen israf ve haksızlık olabilecek icraatlardan ve popülist davranışlardan kaçınılmıştır. Partiyi sevdirmeye politikası zaman zaman öğrencilerden sert tepkilere neden olmuştur. Burs alan ve CHP yurtlarında kalan öğrenciler kendilerini CHP'li olarak görmemişlerdir. 17 Kasım 1947 tarihli bir gazetede çıkan haberde Direklerarası semt kongresinde 200 üniversiteli gencin kaydolduğu iftiharla haber yapılmıştı. CHP yurdunda kalan Ali İhsan Göğüş isimli bir öğrenci bu habere tekzip göndermiştir. Ali İhsan Göğüş, CHP eski il başkanı Alaaddin Tiritoglu'nun öğrencileri zorla kaydettiğini söylemiştir. A.İhsan Göğüş, CHP yurdunda kalan ve burs alan maddi imkânsızlıklar içinde bulunan öğrencilerin tam manasıyla Alaaddin Tiritoglu tarafından avlandığı ve partiye kaydolmak zorunda bırakıldığını ifade etmiştir. Kendi rızasıyla partiye kaydolan öğrenci olmadığını ısrarla vurgulamıştır. Görüldüğü gibi CHP yurt ve burslarının bir amacı da partiyi sevdirmek olsa da öğrencilerin siyasete yakın durmadıkları hatta minnet etmedikleri, kişilikli davrandıkları anlaşılmaktadır.

Kaynakça:**Arşiv Belgeleri:**

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (BCA), 25.07.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1181, Dosya Gömlek:144, Sıra:1.

BCA, 16.03.1942, Fon:490 1 0 0, Kutu:1184, Dosya Gömlek:153, Sıra:1.

BCA, 29.01.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1.

BCA, 25.07.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1181, Dosya Gömlek:144, Sıra:1.

BCA, 16.12.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1190, Dosya Gömlek:172, Sıra:1, Dosya No:7. Büro

BCA, 30.09.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1190, Dosya Gömlek:172. Sıra:2, Dosya No:7. Büro

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURTLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

- BCA, 22.12.1942, Fon:490 1 0 0, Kutu:1183, Dosya Gömlek:149, Sıra:1.
- BCA, 15.10.1942, Fon:490 1 0 0, Kutu:1183, Dosya Gömlek:149, Sıra:1.
- BCA, 03.10.1942, Fon:490 1 0 0, Kutu:1183, Dosya Gömlek:149, Sıra:1.
- BCA, 03.08.1942, Fon:490 1 0 0, Kutu:1183, Dosya Gömlek:149, Sıra:1.
- BCA, 14.08.1945, Fon:490 1 0 0, Kutu:1184, Dosya Gömlek:151, Sıra:1.
- BCA, 20.07.1944, Fon:490 1 0 0, Kutu:1184, Dosya Gömlek:153, Sıra:1.
- BCA, 08.02.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1.
- BCA, 26.05.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1.
- BCA, 15.03.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1.
- BCA, 08.02.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1.
- BCA, 06.02.1947, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1.
- BCA, Ocak 1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:728, Dosya Gömlek:495, Sıra:1.
- BCA, 19.09.1946, Fon:490 1 0 0, Kutu:1193, Dosya Gömlek:183, Sıra:1.

Kitap ve Makaleler:

- Arslan, Ali, **Kısır Döngü Türkiye’de Üniversite ve Siyaset**, Truva Yayınları, İstanbul, 2004.
- Bozkurt, Birgül, “Türkiye’de Milli Şef Dönemi CHP Politikalarının Eğitim Sistemine Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Yaz 2, 2011/1.
- Hristidis, Şengül Kılıç- Ergüz, Ersel, İsmail Hakkı Birler’in Anılarında CHP’li Yıllar 1946-1992, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.
- Gediklioğlu, Şevket, **Kemalist Eğitim Uygulamaları, Uygulamalar**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1978.

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURTLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

- Gülcan, Yılmaz, **Cumhuriyet Halk Partisi (1923-1946)**, Alfa Yayınları, İstanbul 2001.
- Kılıç, Ramazan, "Türkiye'de Yükseköğretimin Kapsamı ve Tarihsel Gelişimi", **Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Kasım 1999, Sayı:3.
- Küçükcan, Talip- Gür, Bekir S., **Türkiye'de Yükseköğretim, Karşılaştırmalı Bir Analiz**, SETA Yayınları, Ankara 2009.
- Sakaoğlu, Necdet, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.
- Yiğit, Ali Ata, İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992.
- Yücel, Hasan Ali, İnönü'nün Söylev ve Demeçleri I, **TBMM ve CHP Kurultaylarında (1919-1946)**, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1946.

Gazeteler:

- Cumhuriyet**, 21 Mart 1942
- Cumhuriyet**, 3 Ocak 1949
- Cumhuriyet**, 6 Ocak 1946
- Cumhuriyet**, 3 Aralık 1946
- Cumhuriyet**, 5 Ekim 1947
- Cumhuriyet**, 28 Eylül 1950
- Cumhuriyet**, 29 Haziran 1947
- Cumhuriyet**, 29 Mart 1947
- Cumhuriyet**, 19 Kasım 1946
- Ulus**, 29 Mart 1947

Elektronik Kaynaklar:

CHP'NİN YÜKSEKÖĞRETİM, BURS VE TALEBE YURTLARI SİYASETİ (1942-1947)

Suat ZEYREK, Metin İLHAN

<http://kyk.gsb.gov.tr>

www.turkegitimdernegi.org.tr

<http://www.basbakanlik.gov.tr>

<http://arsiv.ntv.com.tr>

<http://www.turgutpuravakfi.com>

<http://www.turkishpaintings.com>

<http://www.mimarlikdergisi.com>

<http://haber.aku.edu.tr>

<http://www.biyografi.net>

<http://www.ahiska.org.tr>

<http://www.timas.com.tr>

<http://www.musikidergisi.net>

www.kulturelbellek.com

<http://fse.fsm.edu.tr>

<http://www.hurriyet.com.tr>

<http://istanbultip.istanbul.edu.tr>

<http://www.bik.gov.tr>